

گرمایش جهانی و امنیت بین الملل

دکتر بهنوش خوش منش

عضو هیات علمی گروه مهندسی محیط زیست دانشگاه آزاد اسلامی واحد پرند

دکتر فاطمه رضویان

عضو هیات علمی گروه مهندسی محیط زیست دانشگاه آزاد اسلامی واحد پرند

سرشناسه	: خوش منش، بهنوش، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: گرمایش جهانی و امنیت بین الملل / بهنوش خوش منش، فاطمه رضویان.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۷ ص.
شابک	: 978-600-114-964-1
وضعیت فهرست نویسی	: فیفا
موضوع	: گرمایش جهانی
موضوع	: Global warming
موضوع	: گرمایش جهانی -- قوانین و مقررات
موضوع	: Global warming -- Law and legislation
موضوع	: تغییرات اقلیمی -- قوانین و مقررات
موضوع	: Climatic changes -- Law and legislation
موضوع	: حقوق محیط زیست
موضوع	: Environmental law
شناسه افزوده	: رضویان، فاطمه، ۱۳۵۸ -
رده بندی کنگره	: ۹۷ - ۳۸۱ غ ۹۴ - ۱۸/۱۸ QC۹۸۱
رده بندی دیویی	: ۳۸۱ - ۳۸۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸۱ - ۳۸۱

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و مجموعه قرآنین

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبافی نژاد - نرسیده به میدان شگرا - پلاک ۱۷۴ -

واحد ۲ - تلفن ۵-۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵-۶۶۴۹۰۵۸۴

فروشگاه شماره ۱: میدان انقلاب، خ منیری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۲ تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰ - ۶۶۹۵۰۷۵۹

فروشگاه شماره ۲: خ انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

گرمایش جهانی و امنیت بین الملل

دکتر بهنوش خوش منش - دکتر فاطمه رضویان

چاپ اول: ۱۳۹۷ تیراز: ۵۰۰ جلد قیمت: ۲۸۰,۰۰۰ ریال

ISBN:978-600-114-964-1

شابک: ۹۶۴-۱۱۴-۹۶۴-۹۷۸

به نام خدا

پیشگفتا

تحقیقات نشان داده است که تلاش‌های بشر برای کاهش اثرات تغییرات آب و هوا به رغم تصویب کنوانسیون تغییرات آب و هوا و پروتکل کیوتو، کافی نبوده و بدون تردید، در آینده بسیار نزدیک، جهان شاهد وقوع و تضرعات بی‌سابقه‌ای خواهد بود که به علت تغییرات آب و هوا رخ خواهد داد. وقایعی که در دهه‌های اخیر شروع شده است و به سرعت روبه وخامت می‌رود، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

آواره شدن مردمی که محل زندگی آنها نابود شده و نه تنها از کمترین امکانات زیستن و حقوق بشری برخوردار نیستند، بلکه با مسائل عدده حاد و هم چون هویت، تابعیت، شغل و مسکن نیز درگیر هستند. این دسته از مردم، گاه مهاجر زحمت‌حلی نیز نامیده می‌شوند. عدم امنیت غذایی، شغلی و دارایی از یک سو و خطر انتشار روزافزون بیماری‌های واگیردار و خطرناک از سوی دیگر، باعث تهدید امنیت ملی و بین‌المللی کشورها شده است. درگیری‌های زیست‌محیطی که به دلایل مختلف از جمله کمبود منابع طبیعی و مهاجرت اجباری خیل عظیم پناهندگان صورت می‌گیرد، در حال گسترش است. بر اثر تغییرات آب و هوا، فرصت‌ها و دارایی‌های جدیدی برای بعضی از کشورها ایجاد می‌شود، برای مثال آبراهه‌های قطبی، سرزمین‌های حاصلخیز و منابع طبیعی که به دلیل ذوب شدن برف‌ها و یخ‌ها پدیدار شده‌اند و مالکیت برخی از آنها مورد مناقشه است. این پیامدها در حال تشدید و تبدیل شدن به بزرگ‌ترین تهدیدهای امنیتی قرن بیست و یکم هستند. در این کتاب سعی شده است چگونگی اثرگذاری تغییرات آب و هوا بر امنیت اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی و نیز امنیت انسانی

که رهیافت نوظهور در عرصه امنیت است به تفصیل تشریح شود. امروزه داشتن امنیت از مهم ترین و بارزترین مصادیق حقوق بنیادین بشر است. در شرایطی که زندگی بخش قابل توجهی از مردم مدام در معرض انواع تهدیدها و ناامنی هایی مانند جنگ، سیل، سونامی، کمبود آب و غذا قرار دارد، این افراد امکان بهره مند شدن از حقوق خود را ندارند و اگر رعایت حقوق بشر لازم است، حق امنیت مردم آسیب دیده، باید تضمین شود. میان حق امنیت و حق معیشت از یک سو و حق آزادی از سوی دیگر، رابطه تعیین کننده ای وجود دارد. تغییرات آب و هوا علاوه بر اینکه به شیوه های مختلف همچون از دست دادن زمین های کشاورزی و کمبود آب بر روی معیشت مردم اثر گذاشته، با ایجاد مناقشات و درگیری، امنیت مناطقی از جهان را نیز برهم زده است. ربا توجه به اینکه اختیار و آزادی افراد در کسب حقوق بنیادین بشری همچون حق داشتن محیط زیست سالم، حق داشتن تابعیت و برخورداری از کمترین امکانات زیستی را محدود کرده، مانع از تحقق حقوق بشر و تأمین امنیت افراد نیز شده است.

جنايات هايي كه در خلال بروز جنگ هاي ناشي از تغييرات آب و هوا رخ مي دهد، به دليل دارا بودن با ويژگي هاي جنايات عليه بشریت مندرج در منشور نورنبرگ، مي توانند در زمره جرايم عليه بشریت محسوب شود. از سطر حقوق بشر، فقر مي تواند به معنی عدم تأمین حقوق بشري نسبت به انواع توانمندی ها تعريف شود و از آنجا كه تغييرات آب و هوا مي تواند توانمندی هايي مانند كسب در آمد، سرپناه و مقابله با بيماري ها را تحت تأثير قرار دهد، لذا ايجاد فقر ناشي از اين اثرات را مي توان نوعی نقض حقوق بنیادین بشریت كه در آن نه تنها فعاليت هاي متجاوزانه اي كه بايد متوقف گردد مشخص نشده، بلكه حتی آساني را كه مورد تجاوز قرار گرفته اند نیز احيا نمي كند.

در حال حاضر هيچ کنوانسيون (معاهده) بين المللی خاصی در زمینه حمايت از حقوق انفرادی كه به علت بلاياي طبيعي يا علل ديگر، در درون مرزهاي ملي خود آواره شده اند، وجود ندارد و تنها کنوانسيون ۱۹۵۱ ژنو و پروتكل آن درباره پناهندگان، به صورت كلي وجود دارد، در هر حال نظرات و عقايد بسيار متفاوتی درباره مشموليت پناهندگان زیست محیطی وجود دارد. از سویی، مخالفين عنوان مي كنند كه علت پناهندگي انفرادی كه بر اثر تغييرات آب و هوا و يا حوادث زیست محیطی مهاجرت كرده و به منطقه اي پناهنده

می‌شوند، با تعریف کنوانسیون مذکور تطبیق ندارد و از سوی دیگر، موافقین این نظریه استدلال می‌کنند. که چون هیچ تعریف مشخص و واضحی از آزار و اذیت در متن کنوانسیون وجود ندارد و این آزار و اذیت هم می‌تواند جنبه سیستماتیک داشته باشد و هم می‌تواند ناقض حقوق بشر محسوب شود، لذا پدیده تغییرات آب و هوا را می‌توان نوعی آزار و اذیت دانست و دولت‌ها را به دلیل عدم حفاظت مناسب از شهروندان در برابر تأثیر تغییرات آب و هوا، عدم حفاظت از دارایی آنها در هنگام بروز حادثه و مهاجرت و پناهندگی این افراد، مسئول دانست.

بی‌تابیتی یکی دیگر از تبعات منفی محتمل اثرات تغییر آب و هواست. اما در تعاریف مندرج در کنوانسیون ۱۹۹۴ بی‌تابیتی، بی‌تابیتی صرفاً به معنای حقوقی آن تعریف شده، در حالی که افرادی مسئول است از نظر عملی دارای تابعیت باشند ولی قادر به استیفای حقوق و حمایت از خود نباشند. این سخن همچون آسیب‌دیدگان تغییرات آب و هوا، عملاً طبق قانون دارای تابعیت یک دولت است ولی این تابعیت مؤثر نیست یا اینکه ایشان نمی‌توانند تابعیت خود را اثبات یا تأیید کنند.

به طور کلی حقوق اشخاص در روابط بین‌المللی، با پدیده مرز ارتباط نزدیکی دارد و اختلافات مرزی ناشی از تغییر آب و هوا، یکی از دلایل بروز تنش و حتی جنگ بین کشورهای همسایه بوده است. از بین رفتن و نابودی مرزهای جغرافیایی یک کشور، ایجاد مسیرها و گذرگاه‌های مرزی جدید، تغییر مرزهای موجود که درها (وسعت یافتن یا محدود شدن آن)، سه اثر محتمل بر مرزهای سیاسی و جغرافیایی کشورهاست که بر حسب مکان مورد اختلاف، اعم از زمینی و دریایی، نیازمند قوانین بین‌المللی است. و از آنجا که در رویدادهای اقلیمی احتمال حذف قلمرو و جمعیت دائمی یک منطقه وجود دارد، لذا قابلیت تعمیم دادن مسئولیت دولت‌ها بر اساس کنوانسیون مونته ویدیو ۱۹۳۳ وجود ندارد. از سوی دیگر، در صورتی که اثبات شود مکان‌های ایجادشده از لحاظ نظری متعلق به هیچ دولتی نیست و بر اساس کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲ میراث مشترک بشریت، است می‌توان منافع حاصل از آن را میان همه کشورها به گونه‌ای عادلانه تقسیم کرد. بررسی تلاش‌های جامعه بین‌المللی درباره بلایای طبیعی ناشی از تغییرات آب و هوا، نشان داده است که بیشتر توجهات،

در قالب کمک‌های بشردوستانه به قربانیان بلایای طبیعی معطوف بوده است و به تهدیداتی که این بلایا فرا روی جامعه بین‌المللی به لحاظ امنیتی ایجاد می‌کنند، توجه کمتری شده است. در پی بلایای عمده تکنولوژیک (انسان‌ساخت)، معاهده‌های بسیاری برای به نظم کشیدن تجربیات کشورها در مقابله با این بلایا، منعقد شده است. اما برای مقابله با بلایای طبیعی به طور عام، و مقابله با سونامی به طور خاص، از حقوق بین‌الملل کمتر استفاده شده است، در حقوق بین‌الملل هیچ منبع مشخص و مورد قبول همگان که استانداردهای حقوقی، ضوابط، حقوق و تکالیف مربوط به مقابله با حوادث و بلایا و امدادرسانی به آسیب‌دیدگان را تعریف و معین کند، وجود ندارد.

در این کتاب در پی توصیف پدیده تغییرات آب و هوا به عنوان تهدیدی علیه امنیت بین‌المللی، پیش‌هاد شده است که شورای امنیت، با توجه به نقش مؤثری که بر اساس فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد بر عهده دارد، برای برقراری صلح و امنیت بین‌المللی، به طور جدی‌تری وارد موضوع شود. اقدامات حقوقی و اجرایی لازم را انجام دهد. همچنین با توجه به اینکه مدیریت بحران یکی از چهار رویکرد حفظ امنیت است و جلوگیری از درگیری، حفاظت از نیروها و نمایش آنها سه رویکرد دیگر در این زمینه است، مدیریت بحران در این ارتباط می‌تواند مؤثر واقع شود. از آنجایی که یکی از ابزارهای مدیریتی مؤثر در این امر، قوانین و مقررات است، در این کتاب پیشنهاد شده که یک سیستم یکپارچه مدیریت بحران تشکیل شود و کنوانسیون پیشگیری و مدیریت بلایای طبیعی در راستای هدف فوق تدوین شود. در این کنوانسیون تعهداتی همچون ایجاد شبکه بین‌المللی امنیت غذایی، تأسیس مرکز تسهیلات بهبود آب و هوا و نیز تأسیس یک دادگاه بین‌المللی زیست‌محیطی نظیر دادگاه کیفری بین‌المللی، زیر نظارت سازمان ملل متحد، پیش‌بینی شود.

پیشگفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۷

فصل اول: مفاهیم امنیت و تغییر آب و هوا

۱-۱- مفهوم گرمایش جهانی.....	۲۱
۱-۲- اثرات پیامد های گرمایش جهانی.....	۲۳
۱-۲-۱- تأثیر بر سلامت انسان.....	۲۳
۱-۲-۲- تأثیر بر محصولات کشاورزی.....	۲۵
۱-۲-۳- تأثیر بر - دوران دریا مان.....	۲۸
۱-۲-۴- تأثیر بر مناطق قطبی قیانوس ها و یخچال ها.....	۳۱
۱-۳- مفاهیم کلی امنیت.....	۳۶
۱-۴- انواع امنیت.....	۴۱
۱-۴-۱- امنیت ملی.....	۴۱
۱-۴-۲- امنیت بین المللی.....	۴۱
۱-۴-۳- امنیت جهانی.....	۴۲
۱-۴-۴- امنیت زیست محیطی.....	۴۴
۱-۴-۵- تأثیر تغییرات زیست محیطی بر چشم اندازهای مناقشه.....	۴۷
۱-۲-۶- ارتباط امنیت انرژی و تغییر اقلیم.....	۵۲
۱-۲-۷- ارتباط امنیت غذایی و تغییر آب و هوا.....	۵۵

فصل دوم: اقدامات حقوقی بین المللی و ملی درباره گرمایش جهانی

۱-۲- اقدامات حقوقی بین المللی درباره گرمایش جهانی.....	۶۳
۱-۲-۱- مرحله پیش از سال ۱۹۹۰: چارچوب بندی مشکل.....	۶۴
۱-۲-۲- دوره (۱۹۹۱-۱۹۹۶): آغاز مدیریت.....	۶۶
۱-۲-۳- دوره (۲۰۰۱-۱۹۹۷): مدیریت مشروط.....	۶۷
۱-۲-۴- دوره (۲۰۰۷-۲۰۰۲): رقابت در مدیریت.....	۶۸
۱-۲-۵- دوره پس از سال ۲۰۰۸: مدیریت در دوران بحران های مالی.....	۶۹

۲-۲- بررسی تعهدات و مقررات کنوانسیون تغییرات آب و هوا و پروتکل کیوتو و ارزیابی نحوه اجرای آن در ایران.....	۷۰
۲-۲-۱- ارزیابی حقوقی کنوانسیون تغییرات آب و هوا.....	۷۰
۲-۲-۲- بررسی مصوبات کنفرانس اعضا (COP1-COP15).....	۷۳
۲-۲-۳- پروتکل کیوتو.....	۸۶
۲-۲-۴- بیانیه توسعه هزاره.....	۹۰
۳- اقدامات حقوقی ملی کشور ایران درباره گرمایش جهانی.....	۹۰

فصل سوم: آثار گرمایش جهانی بر امنیت بین‌المللی

۱-۳- مقدمه.....	۹۹
۲-۳- بررسی ارتباط بین آب و هوا و امنیت بین‌المللی.....	۱۰۰
۳-۳- تأثیر تغییرات آب و هوا بر ایجاد مناقشات و تعارضات مسلحانه.....	۱۰۴
۴-۳- تأثیر تغییرات آب و هوا بر منابع آب و غذا.....	۱۱۴
۵-۳- تأثیر تغییرات آب و هوا بر سطح درآمد و معیشت (فقر).....	۱۲۰
۶-۳- تأثیر تغییرات آب و هوا بر جابه‌جایی‌های درون مرزی و برون مرزی (مهاجرت).....	۱۲۳
۷-۳- تأثیرات تغییرات آب و هوا بر مرزهای جغرافیایی سیاسی.....	۱۲۷
۸-۳- تأثیر تغییرات آب و هوا بر شیوع بیماری‌های منتقله خطرناک (سلامت).....	۱۲۹

فصل چهارم: بررسی و تحلیل ابزارهای حقوقی آثار گرمایش جهانی

۱-۴- ارتباط میان حقوق بشر و محیط زیست با امنیت.....	۱۳۵
۲-۴- تحلیل ابزار حقوقی موجود درباره جنگ‌های ناشی از تغییرات آب و هوا.....	۱۴۰
۳-۴- تحلیل ابزارهای حقوقی موجود درباره فقر.....	۱۴۴
۴-۴- تحلیل ابزارهای حقوقی موجود درباره جابه‌جایی‌های درون مرزی و برون مرزی (مهاجرت).....	۱۴۸
۵-۴- تحلیل ابزارهای حقوقی موجود درباره تابعیت.....	۱۶۱
۶-۴- تحلیل ابزارهای حقوقی موجود درباره تغییر مرزها (سرزمین‌های ایجاد شده یا از میان رفته).....	۱۶۶
۱-۶-۴- اهرم‌های حقوق موجود درباره نابودی کامل مرزهای یک کشور.....	۱۶۹
۲-۶-۴- اهرم‌های حقوق موجود درباره ایجاد مسیرها و گذرگاه‌های مرزی جدید.....	۱۷۱
۳-۶-۴- اهرم‌های حقوقی موجود درباره وسیع یا محدود شدن مرزهای کشورها.....	۱۷۳
۷-۴- تحلیل اهرم‌های حقوقی موجود درباره سلامت.....	۱۷۴
۸-۴- تحلیل اهرم‌های حقوقی موجود درباره بلایای طبیعی.....	۱۷۶

- ۹-۴- ارزیابی پاسخگویی کنوانسیون تغییر آب و هوا و پروتکل کیوتو..... ۱۸۰
- ۱۰-۴- تغییرات آب و هوا و تهدید حقوق بشر..... ۱۸۷

فصل پنجم: نتیجه گیری

- ۱-۵- تغییرات آب و هوا تهدیدی بر علیه امنیت بین المللی..... ۲۰۳
- ۱-۱-۵- تغییرات آب و هوا و تهدید امنیت محیط زیست..... ۲۰۷
- ۲-۱-۵- تغییرات آب و هوا و تهدید امنیت اقتصادی..... ۲۱۰
- ۳-۱-۵- تغییرات آب و هوا و تهدید امنیت اجتماعی..... ۲۱۲
- ۲-۵- نقش شورای امنیت در برابر جلوگیری از تهدیدات امنیتی تغییرات آب و هوا..... ۲۱۴
- ۳-۵- پاسخگویی تابع حقوق بین الملل در برابر تهدید امنیت بین المللی متأثر از تغییرات آب و هوا..... ۲۱۹
- ۴-۵- چالش های حقوقی در روی اجرای مؤثر اقدامات حقوقی بین المللی در برابر تهدیدات امنیتی تغییرات آب و هوا..... ۲۲۳
- ۱-۴-۵- فقدان سازوکارهای برای بین الملل..... ۲۲۳
- ۲-۴-۵- دادگاه بین المللی محیط زیست..... ۲۲۵
- ۵-۵- جمع بندی کلی و نتیجه گیری..... ۲۲۵
- منابع..... ۲۳۱